

CHINY W OBLICZU WOJEN

Katarzyna Golik

MONGOŁOWIE PÓŁNOCNYCH CHIN WOBEC EKSPANSJI JAPOŃSKIEJ

Japończycy w północnych Chinach

Tereny północnych Chin, które za czasów imperium mandżurskiego obejmowały historyczną Mongolię¹ i Mandżurię, za sprawą strategicznie ważnego położenia znajdowały się w obszarze kręgu zainteresowania Japonii. Wraz ze słabnięciem cesarstwa Qingów Rosja i Japonia „podzieliły” między sobą „Wielką Mongolię”², wysłannicy tych krajów zaś nawiązali rozległe kontakty z Mongołami³ w różnych regionach Chin⁴.

Japończycy planowali ekspansję na Dongbei (Mandżurię) i Mongolię Wewnętrzną⁵ w celu stworzenia państw satelitarnych, zdolnych przy ich pomocy przeciwstawić się ZSRR. Istotnym uwarunkowaniem planów ekspansji terytorialnych Japonii był także fakt, że obszary te, szczególnie Mongolia Wewnętrzna, są bardzo zasobne w surowce mineralne, zwłaszcza w węgiel i metale kolorowe. Brakowało ich na Wyspach Japońskich, a były one niezbędne dla japońskiego przemysłu⁶.

¹ Czyli tzw. Wielka Mongolia obejmująca Mongolię Południową (Wewnętrzną) i Północną (Zewnętrzną).

² W myśl tych ustaleń Japonii przypadła Mongolia Wewnętrzna.

³ Baabar, *Dzieje Mongolii*, tłum. S. Godziński, Dialog, Warszawa 2005, s. 160–162.

⁴ Zwarte społeczności mongolskie zamieszkują tereny od Mandżurii do Xinjiangu oraz od północnego Tybetu po Yunnan.

⁵ Warto przy tym zaznaczyć, że wschodnia Mongolia Wewnętrzna już za czasów kształtowania się potęgi mandżurskiej silniej była związana politycznie i kulturowo z Mandżurią niż z zachodnią Mongolią Wewnętrzną: Czacharem i Suiyuan, co w efekcie pozwoliło jej przyswoić i zasymilować kulturę chińską.

⁶ Ch’ao-jan Wang, *Ośmioletnia wojna oporu prowadzona przez chińskie wojska rządowe, siły komunistyczne i wojska japońskie*, tłum. R. Sławiński, w: Roman Sławiński (red.), *Nowożytna historia Chin*, Kraków 2005, s. 173–174.

Ekspansja japońska w północnych Chinach natrafiła na sprzyjającą okoliczność, jaką były złożone uwarunkowania narodowościowe. Na terenach zajętej przez Armię Kwantuńską Mandżurii mieszkaly zwarte społeczności Mongołów oraz pokrewnych im Dagurów, z których część, podobnie jak ich pobratymcy w Mongolii Wewnętrznej, zaczęła przejawiać dążenia niepodległościowe wobec Chin lub przynajmniej nie zachowywała się biernie w obliczu dynamicznie zmieniającego się układu sił w regionie. Po proklamacji marionetkowego cesarstwa Mandżukuo kontynuowana była ekspansja japońska na obszary zamieszkałe przez Mongołów.

Z punktu widzenia części Mongołów w Dongbei ze względu na powiązania polityczne, kulturowe i rodzinne z Mandżurami nie bez znaczenia było zajęcie przez Japończyków we wrześniu 1931 r. Mukdenu, historycznej stolicy Mandżurii. W lutym 1932 r. nastąpiła aneksja terenów Rehe (Dżehol) i Hebei zamieszkałych przez społeczności mongolskie. 1 marca 1932 r. zaś proklamowane zostało marionetkowe państwo Mandżukuo⁷. Dzięki poparciu części Mandżurów, w tym ostatniego cesarza Aisin Gioro Pu Yi, Japończycy z łatwością uzyskali wsparcie powiązanych z Mandżurami struktur wojskowych Mongołów w Mandżurii.

Mongołowie w Mandżurii i Mongolii Wewnętrznej, choć współpracowali z Japończykami, nawiązywali też kontakty z wysłannikami z Rosji radzieckiej i Kominternu, Mongolskiej Republiki Ludowej, a także z różnymi stronnictwami chińskimi (przede wszystkim Guomindangiem i Komunistyczną Partią Chin). Dość często w kontekście starcia potęg słabsi gracze wspomniani są jedynie jako przedmioty owej rywalizacji, ich podmiotowość zaś bywa niedostrzegana. Zdarzały się chociażby nieodosobnione przypadki równoległej pracy wywiadowczej dla dwóch, a nawet trzech mocodawców⁸. Również z tej przyczyny uogólnione opisy zachowań wspólnot mongolskich i ludów im pokrewnych pozostają niejednoznaczne, a często wewnętrznie sprzeczne. Nieliczne i słabe ludy, które znalazły się pomiędzy młotem a kowadłem walczących potęg, prawdopodobnie nie miały lepszej alternatywy poza całkowitą pasywnością, która i tak nie dawała gwarancji przetrwania.

W konsekwencji region Mongolii Wewnętrznej⁹ (zwany również Mongolią Południową) stał się w latach 30. i 40. XX w. areną walk różnych sił zbrojnych, w tym

⁷ Ibidem, s. 133, 174–175.

⁸ Referat Sayany Namsaraejev *Agents, Double Agents and Triple Agents. Transborder Spying Net between Transbaikal Region and Barga at 1930 and 1940-s*, wygłoszony podczas warsztatów *The Hulunbuir and Transbaikalia Playground. Microphysics of Power on the Sino-Russian Border* na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu w dniach 29–30 stycznia 2015 r.

⁹ W niniejszym opracowaniu za Mongolię Wewnętrzną uznaję terytorium Regionu Autonomicznego Mongolia Wewnętrzna w granicach z lat 1957–1969, następnie od 1979 r. To dość dobry punkt odniesienia, gdyż określony jest precyzyjnie jego zasięg terytorialny, ale przede wszystkim obejmuje on większość historycznej Mongolii Południowej. Do współczesnego RAMW nie zalicza się prowincji Hebei, włączając się za to Mandżurię Zachodnią (Bargę i Chingan).

Armii Kwantuńskiej. W tej sytuacji niejednokrotnie dochodziło do bratobójczych walk pomiędzy Mongołami należącymi do różnych stronnictw, co potęgowało zróżnicowanie plemienne i regionalne. W rezultacie Mongołowie zamieszkujący Mongolię Wewnętrzną znaleźli się w centrum rozgrywki ZSRR, Japonii i Chin. W okresie międzywojennym obecna Mongolia Wewnętrzna nie była jednym obszarem administracyjnym w ramach Republiki Chińskiej, gdyż została podzielona przez Chińczyków na: Dżehol¹⁰, Czachar, Suiyuan, Ningxia¹¹. Były to obszary mongolskie, które Japonia z różnym skutkiem próbowała sobie podporządkować¹².

Polityka japońska wobec Mongołów

Japonia traktowała Mongołów jako potencjalnych sprzymierzeńców w realizacji planów ekspansji. Podejmowano różnorodne działania mające przygotować „grunt” pod aktywną politykę japońską na terenie Chin¹³.

Trwałym, choć rzadko dostrzegalnym elementem ich polityki okazało się wzmocnienie, wprowadzonego jeszcze w okresie schyłkowej dynastii Qing, nowego systemu edukacyjnego, w znacznie mierze wzorowanego na modelu japońskim. Z przyczyn kulturowych mógł on zostać zaszczerpiony przede wszystkim wśród rolniczych wspólnot Dżiremu i Chinganu oraz pokrewnych Mongołom Dagurów, szczególnie że obecni byli tam absolwenci japońskich uczelni jeszcze z okresu mandżurskiego¹⁴. Obecność japońska miała sprzyjać tworzeniu elit i nowego wzorca dydaktycznego, a także zunifikowanego nacjonalizmu mongolskiego¹⁵. Należy przy tym pamiętać, że młodzi nacjonalisci mongolscy tworzyli kadry wszystkich stronnictw walczących o tereny mongolskie. Jednak to w administracji japońskiej ich etniczna tożsamość mogła być najlepiej rozwijana i manifestowana (choć również do czasu). Tak zwani Młodzi Mongołowie, czyli pokolenie rozpoczynające edukację po 1900 r., stworzyli nową wizję Mongolii i ich samych,

¹⁰ Dżehol odpowiadała w przybliżeniu prowincji Hebei oraz wschodnim *ajmakom* Mongolii Wewnętrznej poza Hölön Buir.

¹¹ Oraz Hölön Buir, który był wówczas częścią Mandżukuo i jego zachodnia część (Barga) miała autonomię. Andrzej Maryański, Andrzej Halimarski, *Chiny*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1980, s. 230.

¹² Raporty polskich placówek w Chinach i ZSRR z 20.XII.1935–19.XII.1936, Materiały MSZ z zespołu 5410, Archiwum Akt Nowych.

¹³ Por. Christopher P. Atwood, *Soviet Russia and Imperial Japan. A Comparison of Their Ventures on the Mongolian Plateau*, www.academia.edu.

¹⁴ Idem, *Inner Mongolian Nationalism in the 1920s. A Survey of Documentary Information*, „Twentieth-Century China” 2000, t. 25, nr 2, s. 80–83.

¹⁵ Idem, *Young Mongols and Vigilantes in Inner Mongolia's Interregnum Decades 1911–1931*, Brill, Leiden 2002.

przez co *de facto* utworzyli podstawy nowoczesnej tożsamości narodu mongolskiego, który w wyniku podziałów historycznych oraz polityki dynastii Qing znajdował się w stanie rozpadu. Z tej przyczyny działalność tych ruchów i kształtowanie się nacjonalizmu okazały się trwałym fundamentem procesów narodowościowych wśród Mongołów w Chinach.

Nawet po ustanowieniu Chińskiej Republiki Ludowej wykształceni przez Japończyków Charczyni (w późniejszym okresie również Chorczyńni) będą tworzyć mongolską edukację w Chinach, przez co narzucą wzorce edukacyjne sprzeczne z kulturą stepowych Mongołów. Wdrażanie systemu edukacyjnego w takim kształcie wprowadza hybrydalną kulturę plemion wschodniej Mongolii, przez co zdaniem wielu intelektualistów i badaczy edukacji ma stanowić etap prowadzący do sinizacji.

Japończycy aktywnie zabiegali o poparcie Mongołów w Mandżurii i Mongolii Wewnętrznej. W tym celu w ramach Mandżukuo powstał Region Autonomiczny Bargi, później zaś autonomię otrzymał region Chinganu. Ponadto Japończycy uznali niepodległość Mongolskiej Republiki Ludowej (MRL)¹⁶. Cesarstwo Mandżukuo oficjalnie zadeklarowało „politykę ochrony ziem mongolskich” i zniósł projekty chińskiej kolonizacji terenów zamieszkałych przez Mongołów. Miało to miejsce niedługo po stłumionej w 1931 r. rewolcie Gadameirena, który wystąpił przeciwko chińskim projektom zamiany terenów pasterskich na obszary rolnicze. Plemię Chorczyńców, z którego pochodził Gadameiren, niebezzasadnie uważało, że polityka japońska uratowała ich pastwiska przed zasiedleniem przez chińskich rolników i tym samym zachowała ich formalny i ekonomiczny *status quo*¹⁷.

Poza praktycznymi działaniami Japończycy starali się oddziaływać na Mongołów również wykorzystując miejscowe uwarunkowania kulturowe. Jedną z okazji nadarzyła się, gdy panczenlama chciał pozyskać przychylność Czang Kaj-szeka w konflikcie z dalajlamą, ale poniósł porażkę. Udał się w podróż po północnych Chinach, w tym Mongolii Wewnętrznej i odrębnej od niej wówczas Bargi. Jako głowa popularnej wśród Mongołów żółtej sekty buddyźmu tybetańskiego był darzony szacunkiem, często wręcz kultem. Dlatego Japończycy chcieli pozyskać go z myślą o ludności mongolskiej, co się nie udało, gdyż panczenlama nie był zainteresowany tym sojuszem¹⁸. Nie tylko Japończycy próbowali pozyskać panczenlamę dla zjednoczenia Mongołów. Podobne zabiegi czynił De-Wang poprzez budowę klasztoru w zachodnim Sünid. Ostatecznie Chińczycy nie pozwolili panczenlamie na zamieszkanie w klasztorze Demczungdegruba¹⁹.

¹⁶ Baabar, *Dzieje...*, s. 383, 412.

¹⁷ Wiesław Olszewski, *Inwazja japońska. Utworzenie Mandżukuo*, w: R. Sławiński (red.), *Nożycyna...*, s. 131–132.

¹⁸ Baabar, *Dzieje...*, s. 383–384.

¹⁹ *Ibidem*, s. 383.

Innym zabiegiem służącym pozyskaniu i zjednoczeniu Mongołów jako sojuszników Japonii było odwołanie się do mongolskiego systemu idei. Mongołowie mogli się zjednoczyć jedynie pod panowaniem kogoś, kto posiadałby symboliczne atrybuty Czyngis-chana. Bohater o imieniu Babudżaw²⁰ był przez nich promowany jako równy męstwem Czyngis-chanowi. Sama idea była słuszna, gdyż założyciel imperium mongolskiego cieszył się kultem i był punktem odniesienia dla wszystkich polityków, którzy w ciągu stuleci starali się podporządkować sobie plemiona mongolskie. Jednak pomysł ten nie mógł przynieść pozytywnych rezultatów. Działania Japończyków wspierające legendę Babudżawa były pozbawione szans na sukces, gdyż zgodnie z tradycją i kanonami kulturowymi Czyngis-chan mógłby w ocenie Mongołów odrodzić się jedynie w swoim rodzie.

W sytuacji, gdy działania te okazywały się nieskuteczne, zdarzały się akty przemocy wobec Mongołów. Przykładem było rozstrzelanie mongolskich oficerów w Mandżurii, uzasadnione ich rzekomymi kontaktami z ZSRR²¹, w tym dargurskiego arystokraty Lin Shenga²².

Po ogłoszeniu przez Japonię protektoratu nad Mongołami podejmowano także działania mające na celu rozszerzenie wpływów japońskich również na Mongolską Republikę Ludową. Z tej przyczyny w latach 1938–1939 granice Mandżukuo stały się areną starć granicznych. Rozstrzygnięcie przyniosła bitwa nad Chałchyn-goł w marcu 1939 r., którą dowodził Georgij Żukow, i zawarcie paktu moskiewskiego w roku 1941²³. Wydarzenia te przekreśliły szanse Japonii na zajęcie Mongolii Zewnętrznej. Co więcej, zaczęli oni tracić także poparcie Mongołów w Chinach. Wspomniany epizod rozstrzelania w 1936 r. przez Japończyków w Mandżukuo niegdyś sprzymierzonych z nimi oficerów mongolskich mógł być bezpośrednio skutkiem zmiany strategii przez tamtejszych Mongołów. Niepobawionym podstaw zarzutem wobec wojskowych, którzy wcześniej służyli Mandżukuo, była współpraca z Mongołami z MRL. Nie należy zapominać, że mocarstwa imperialne ze zorganizowaną strukturą państwową próbowały rozgrywać kwestię mongolską. Mongołowie w obronie własnej tożsamości, bytu materialnego, pastwisk lub statusu wchodzili w układ z każdym, kto mógł stanowić przeciwwagę dla Chin i dawał im gwarancje egzystencjalne. Dla wielu Mongołów, szczególnie szlachty, Japończycy mieli być narzędziem realizacji ich dążeń narodowych, tj. wyparcia Chińczyków. Ze względu na swą słabość mogli również dążyć równoległe do uzyskania wsparcia w ZSRR w celu równoważenia wpływów chińskich i japońskich.

²⁰ Uradyn E. Bulag, *Collaborative Nationalism. The Politics of Friendship on China's Mongolian Frontier*, Rowman & Littlefield, Lanham 2010, s. 40–41.

²¹ Raporty polskich placówek w Chinach...

²² U.E. Bulag, *Collaborative...*, s. 125.

²³ W. Olszewski, *Inwazja japońska...*, s. 133.

Ważne postacie w Mongolii Wewnętrznej i ich postawa wobec obecności japońskiej

Stosunek Mongołów w Mongolii Wewnętrznej do Japończyków w analizowanym okresie był zróżnicowany i podlegał ewolucji. Dla części Mongołów Japończycy byli naturalnym sojusznikiem w ich staraniach o utworzenie niezależnego od Chin państwa, obejmującego Mongolię Wewnętrzną²⁴, i o ewentualną unifikację z Mongolską Republiką Ludową. Wśród nich znalazł się książę czacharski Demczungdegrub. Choć w pierwszej fazie konfliktu chińsko-japońskiego stał on po stronie Guomindangu, wobec braku wsparcia z jego strony i pod presją japońską zdecydował się na sojusz z najeźdźcą²⁵. Sytuacja ta dawała możliwość uniezależnienia się od Chin, przy pewnej nadziei na luźną zależność w przeszłości.

Inni Mongołowie, tak jak chociażby podający się za księcia Ulaanhüü, sprzeciwiali się podziałowi Chin i walczyli o utrzymanie ich w granicach stworzonych przez Mandżurów. Jednak rządy nacjonalistów nie zawsze były dobrze przyjmowane nawet przez Mongołów lojalnych wobec Chin. Były też postacie pokroju Li Shouxina, które doskonale radziły sobie w dynamicznie zmieniających się okolicznościach poprzez ciągłą zmianę sojuszy. U źródła takiej postawy zapewne nie leżał żaden wielki projekt ideologiczny, była ona najpewniej reakcją na niezwykle zmienną i złożoną sytuację w regionie. Najważniejsze postawy – współpracy, lawirowania i wrogości – można opisać, przybliżając w zarysie podejście do inwazji japońskiej trzech ważnych dla narodu mongolskiego postaci historycznych, które odegrały kluczowe role polityczne w tym czasie.

Li Shouxin (李守信)

Wspomniany już Li Shouxin pomimo ciekawej biografii jest stosunkowo mało znaną postacią. Był to szlachcic mongolski z Mandżurii, który jako pułkownik Guomindangu (Partii Nacjonalistów) w 1931 r. stłumił antychińską rewoltę innego Mongoła – Gadameirena²⁶. Nie przeszkodziło mu to zaledwie dwa lata później

²⁴ Istniały również projekty państwa mongolskiego z włączoną prowincją Qinghai (tyb. Amdo) lub Turkiestanem Wschodnim (Xinjiangiem).

²⁵ U.E. Bulag, *Collaborative...*, s. 113–121.

²⁶ Anne Henochowicz, „*For the Land of All Mongols*”. *Gada Meiren the Bandit, Hero, and Proto-Revolutionary*, <http://postcolonialist.com/academic-dispatches/for-the-land-of-all-mongols-gada-meiren-the-bandit-hero-and-proto-revolutionary/> [dostęp 7 czerwca 2016].

przejsć na stronę japońską. Dokonał tego w 1933 r., następnie zaś został generałem marionetkowego państwa Mengjiang (蒙疆)²⁷, aby po upadku Mandżukuo negocjować z rządem chińskim w Nankinie integrację Czacharu i Suiyuan jako regionu autonomicznego w ramach Chin. Po tym objął dowodzenie nad X Armią Guomindangu w randze generała. Po zwycięstwie KPCh w 1949 r. Li uciekł na Tajwan, z którego jednak powrócił do Mongolii Wewnętrznej na prośbę księcia Demczugdongruba. Miał on objąć funkcję ministra obrony w autonomicznym rządzie Mongolii Wewnętrznej. Sprzeciwiła się temu Chińska Armia Ludowo-Wyzwoleńcza, która jednocześnie wydała nakaz jego aresztowania. Li jednak zdołał uciec do MRL. Pod wpływem presji chińskiej państwo mongolskie w 1950 r. wydało Li, który został uwięziony. Po wyjściu w 1964 r. na wolność pracował w Muzeum Historii w Höhhot²⁸.

De-Wang (王德)

Najpopularniejszą wśród Mongołów postacią był książę Demczungdegrub, znany również jako De-Wang²⁹ czy książę Teh³⁰. Od zawarcia sojuszu z Japończykami celem jego działań było uniezależnienie Mongolii Wewnętrznej od guomindangowskich Chin. Demczungdegrub był niechętny Japończykom, ale nie mógł przeciwstawić się presji militarnej z ich strony i ostatecznie nawiązał z nimi sojusz. Liczył on, że uda mu się posłużyć siłami Mandżukuo w walce przeciw armii nacjonalistów, po czym uniezależnić się od Armii Kwantuńskiej³¹. Stał na czele powstania, które przy wsparciu japońskim zajęło Czachar i Suiyuan³². Japończycy, wkraczając na te tereny, byli witani przez Mongołów jako wyzwolicieli³³, choć zdarzały się także starcia zbrojne z ludnością cywilną.

Po utworzeniu w 1936 r. Mengjiangu Demczungdegrub stanął na jego czele. Sprawował w nim władzę do 1945 r., kiedy dwa marionetkowe państwa

²⁷ Jap. Mōkyō – marionetkowe państwo utworzone w 1936 r. z terenów Czacharu i Suiyuan po zajęciu ich przez Japończyków.

²⁸ C. Peter Chen, *Li Shouxin*, World War II Database, http://ww2db.com/person_bio.php?person_id=787 [dostęp 7 czerwca 2016].

²⁹ Jego biografia pióra przyjaciela ukazała się najpierw po japońsku, następnie została wydana na Zachodzie, w latach 2000 zaś w Chinach (w językach chińskim i mongolskim). Por. Jagchid Sechin, *The Last Mongol Prince. The Life and Times of Demchugdongrob, 1902–1966*, Western Washington University, Bellingham 1999.

³⁰ Taki zapis funkcjonuje w starszych materiałach europejskich, w tym w Archiwum Akt Nowych.

³¹ Szerzej o nim U.E. Bulag, *Collaborative...*, s. 112–129.

³² Według Baabara do interwencji Armii Kwantuńskiej w zachodniej Mongolii Wewnętrznej doszło pomimo sprzeciwu Tokio, co wydaje się trudne do wytlumaczenia. Baabar, *Dzieje...*, s. 463.

³³ *Ibidem*, s. 412; W. Olszewski, *Inwazja japońska...*, s. 133; Ch'ao-jan Wang, *Osmioletnia wojna...*, s. 174–175.

uległy przewadze Armii Czerwonej. W wyniku porozumienia z Guomindan-kiem w 1949 r. De-Wang objął władzę w Mongolii Wewnętrznej, która otrzymała status regionu autonomicznego w ramach Chin, jednak w tym samym roku pod naporem komunistów uciekł do MRL. Jego dalsze losy były zbieżne z dziejami Li Shouxina, gdyż również został deportowany do Chin, uwięziony i poddany reedukacji, a po uwolnieniu w 1963 r. do końca życia pracował w muzeum w Höhhot.

Ulaanhüü (乌兰夫)

Trzeci ośrodek władzy i działań politycznych w Mongolii Wewnętrznej mieścił się w Bailingmiao (chin. 百灵庙, mong. Belen lub Beilen Sum). Tam rozpoczęło w 1936 r. powstanie, które objęło tereny Suiyuan (obecna Kotlina Tümedzka i wyżyna Ordos). Na jego czele stanął książę Ulaanhüü, samozwańczy czyngisida – potomek Altan-chana³⁴. Jego rzekome pochodzenie sprawiało, że Ulaanhüü (chin. Wulanfu, „Czerwony Syn” – prawdziwe imię: Yun Ze, 云泽) był naturalnym przywódcą, który mógł zjednoczyć Mongołów w Mongolii Wewnętrznej.

Ulaanhüü, który należał do Partii Komunistycznej już od 1925 r., stanął na czele ruchu komunistycznego północnych Chin. Jego oddziały stopniowo zajmowały tereny, z których wcześniej wypierani byli Japończycy. W ten sposób KPCh zdobywała przyczółki, które umożliwiły jej dalszą ekspansję na południe³⁵. Warto zauważyć, że komunistyczny region Mongolii Wewnętrznej został utworzony przed proklamacją ChRL, która nastąpiła w 1949 r. Władzę w regionie objął Ulaanhüü; zachował ją aż do Rewolucji Kulturalnej³⁶.

³⁴ Altan-chan, wnuk Czyngis-chana, był XVI-wiecznym władcą plemienia Tümedów, który uzyskał dominację nad pozostałymi plemionami mongolskimi. W Tybecie wspierał on sektę Gelugpa, której zwierzchnikowi nadał tytuł dalajlamy.

³⁵ W. Olszewski, *Tereny Wyzwolone jako pierwowzór ChRL. Nieuchronna próba sił pomiędzy Kuomintangiem a KPCh*, w: R. Sławiński (red.), *Nowożytna...*, s. 206–207; Teresa Halik, *Kuomintang i Komunistyczna Partia Chin. Negocjacje i walka*, w: R. Sławiński (red.), *Nowożytna...*, s. 239–240.

³⁶ Gdy stanął w obronie prześladowanej przez Armię Czerwoną ludności mongolskiej, interwencja premiera Zhou Enlaia uratowała mu życie. Został rehabilitowany w 1973 r., po czym pełnił wysokie stanowiska w ChRL, <http://baike.baidu.com/view/1776.htm> [dostęp 7 czerwca 2016].

Postacie historyczne w masowej wyobraźni w ChRL

Okres inwazji japońskiej pozostaje w Chinach traumą, dodatkowo podtrzymywaną na potrzeby polityczne. Nastroje te uwidaczniają się w kulturze masowej. Na temat opisanych wydarzeń powstały dwa znaczące dzieła filmowe. O Ulaanhüü, który w Chinach jest uznawany za bohatera narodowego, opowiada film *Wiosna na stepie nastaje wcześniej*³⁷, w którym pojawiają się także pozostałe najważniejsze postacie tamtych wydarzeń. W znacznej mierze jest on oparty na wydarzeniach historycznych. Inaczej rzecz ma się z filmem *Gadameiren*, którego bohater walczył nie z chińskim osadnictwem, ale z Japończykami i ich chińskimi sprzymierzeńcami. Z tej przyczyny w masowej wyobraźni Gadameiren zagościł jako bohater antyjapońskiego oporu, co nie ma związku z prawdą historyczną. Popularność filmu ugruntowała legendę Gadameirena jako obrońcy nie tylko Mongołów, ale i wszystkich narodów Państwa Środka uciskanych przez okupanta. Piosenka mongolska na jego temat została zaś przetłumaczona na chiński i stała się bardzo popularnym chińskim „utworem ludowym” wykonywanym m.in. przez Peng Liyuan – żonę prezydenta Chińskiej Republiki Ludowej³⁸. Brak akceptacji Mongołów w ChRL dla tej interpretacji dziejów nie ma żadnego wpływu na pamięć Chińczyków.

Interesująca wydaje się sytuacja kultywowania pamięci wobec De-Wanga w Chinach. W ostatnich latach w ChRL zaczęły legalnie ukazywać się książki na jego temat, a w jego ojczystych stronach odbudowany został pałac zniszczony w trakcie Rewolucji Kulturalnej. Może to dziwić, gdyż jako sojusznik Guomindangu i Japończyków ten mongolski książę mógł uchodzić za postać niewygodną dla chińskiej polityki budowania ponadetnicznej jedności narodowej. Dlatego interesująca wydaje się obserwacja procesu zmiany w polityce historycznej, w której niedawny zdrajca staje się postacią neutralną, a Mongołom udaje się wręcz wypromować jego pozytywny wizerunek, co musiało zyskać akceptację władz chińskich. Otwarte pozostaje pytanie, czy kreatywna chińska mitologia historyczna z czasem nie wchłonie i De-Wanga do swojego panteonu bohaterów, by w pełni zintegrować go z bohaterami mongolskim, tak jak miało to miejsce z Czyngis-chanem³⁹ i Gadameirenem.

³⁷ http://www.kkuaibo.com/kkuaibo_qvod/dianying16904.html [dostęp 7 czerwca 2016].

³⁸ Żona prezydenta Xi Jinpinga jest znaną w Chinach piosenkarką (przyp. red.).

³⁹ Por. Almaz Khan, *Chinggis Khan. From Imperial Ancestor to Ethnic Hero*, Harrell Stevan, Cultural Encounters on China's Ethnic Frontiers, University of Washington Press 2015.